

4. Галуша А. В. Міжпредметні зв'язки як чинник оптимізації процесу навчання. – [Електронний ресурс] / А. В. Галуша. – Режим доступу : <http://intkonf.org/galusha-av-mizhpredmetni-zvyazki-yak-chinnik-optimizatsiyiprotsesu-navchannya/>
5. Еремкин А. И. Система межпредметных связей в высшей школе / А. И. Еремкин. – Харьков : Высшая школа, 1984. – 152 с.
6. Дьяченко М. И. Психология высшей школы : учебное пособие для вузов / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – [изд. 2-е, перераб. и доп.]. – Минск : БГУ, 1981. – 383 с.
7. Задачник по навигации и лоции / М. И. Гаврюк, Н. В. Авербах [и др.]. – [3-е изд.]. – М. : транспорт, 1984. – 312 с.
8. Максимова В. Н. Межпредметные связи в учебно-воспитательном процессе современной школы : учеб. пособие по спецкурсу для пед. ин-тов / В. Н. Максимова. – М. : Просвещение, 1987. – 157 с.
9. Лошкарева Н. А. Межпредметные связи как средство совершенствования учебно-воспитательного процесса / Н. А. Лошкарева. – М. : МГПН, 1981. – 102 с.
10. Ляльков Э. П. Навигация / Э. П. Ляльков, А. Г. Васин. – М. : Транспорт, 1981. – 349 с.
11. Тевяшев А. Д. Вища математика у прикладах і задачах. – Ч. 1. Лінійна алгебра і аналітична геометрія. Диференціальне числення функції однієї змінної / А. Д. Тевяшев, О. Г. Литвин. – К. : Кондор, 2006. – 588 с.
12. Щукина Г. И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе / Г. И. Щукина. – М. : Педагогика, 1979. – 211 с.

КОЛЕЧИНЦЕВА Т. С. Формирование профессионально значимых знаний и умений во время преподавания физики в ВУЗ морского профиля.

В статье рассматривается реализация межпредметных связей дисциплин естественно-научного направления и морской направленности в высшем учебном заведении.

Ключевые слова: межпредметные связи, физика, математика, навигация і лоция, скорость.

KOLECHINCEVA T. S. Forming of professional meaningful knowledges and abilities during teaching of physics in institute of higher of marine type.

This article describes the implementation of interdisciplinary connections of scientific disciplines of natural areas and the sea in the direction of higher education.

Keywords: interdisciplinary communication, physics, mathematics, navigation, sailing directions, speed.

УДК 111.84:17

Кондрак Еліас Аріф
Українсько-американський гуманітарний інститут
“Вісконсинський міжнародний університет” (США) в Україні

ЖИТТЄВА СИЛА ТЕОРІЇ МАХАТМА ГАНДІ ТА Л. М. ТОЛСТОГО ПРО НЕПРОТИВЛЕННЯ ЗЛУ НАСИЛЬСТВОМ

Розглядаються дієвість, життєва сила і важливість для сучасного суспільства теорії “непротівлення злу насильством” Л. М. Толстого і Махатма Ганді. Аналізується вплив філософії “всеохоплюючої любові і непротівлення злу насильством” Л. М. Толстого на формування поглядів і характеру Махатма Ганді.

Ключові слова: мораль, етика; “непротівлення злу насильством”; сучасне суспільство.

Махатма Ганді і Лев Миколайович Толстой – Два Генії, час яких ніколи не минав, але скоро настане з особливою гостротою, оскільки їхні ідеї все більше і більше затребувані в сучасному нестабільному і суперечливому Світі. Зараз Світ знаходиться на межі катастрофи, бізнес-інтереси супердержав провокують локальні і регіональні збройні конфлікти, які в мить можуть перерости у світові глобальні ядерні протистояння. На жаль, світові релігії не можуть в достатній мірі служити згуртуванню народів і націй, поступово вироджуються в фундаментально нерухомі інститути, турботи яких насамперед спрямовані на економічні (залучення пастви і їх фінансової підтримки) і політичні (вплив на уряди та правлячі кола) цілі. У всесвітньому братстві, про який мріяли ці Два Генії, не існує альтернативи – воно обов'язково має здійсниться і буде надрелігійною Божественною цивілізацією. Надрелігійне Божественне Братство або Божественна цивілізація, об'єднає релігії, що до цих пір сприяють розділення людей, які, по суті, є дітьми свого одного Батька – Господа Бога.

Любов, що її проповідували Обидва Генії, у вищому, божественному розумінні, – є первинною і першорядною. На думку Махатма Ганді і Л. М. Толстого, всі релігії відстоюють свою першість і абсолютне право на єдину істинність, що є найбільшою помилкою людства. Адже у всіх релігіях є універсальні духовні закони існування людини, які, наприклад, у християнстві, підніс Христос. Вони існують також і в інших релігіях. Всі розбіжності між народами і націями полягають не в Богові, а в умах усіляких релігійних і світських властей, які прикриваються релігійними вченнями та ідеями заради влади, вели і ведуть загарбницькі війни із зброєю в руках, доводячи свою правду і насаджуючи свого бога, ім'я якому – ВЛАДА і БАГАТСТВО світу цього. Саме зараз людство обов'язково має звернутися до істинного божества – Отця Чистої Любові.

В основі морально-етичного виховання Махатма Ганді та Льва Миколайовича Толстого лежать фундаментальні основи християнської етики. Чим же відрізняється християнська етика від інших етичних систем?

Головна відмінність християнської етики від інших етичних систем випливає з факту, що визначає всі головні особливості християнського світогляду: Бог спустився з небес, страждав за людей, був розп'ятий і воскрес. Саме дії і поведінка Христа, як і сам Його спосіб життя, є прикладом і еталоном для Його послідовників. Християнська етика – не стільки система теоретичних принципів, скільки певний спосіб життя, належний християнам. Всі моральні вимоги ґрунтуються на рятівних діях Бога, а тому можуть бути зрозумілі лише в контексті історії спасіння (здійснена Христом справа порятунку не тільки передуює моральним обов'язкам, але і робить можливим саме їх виконання). Всі прояви морального життя невіддільні від релігії в її культовому і благочестивому

аспектах (це засоби, за допомогою яких моральне життя виражає себе). Християнська етика підкреслює необхідність для людини благодаті, милості і прощення гріхів, джерелом яких є Бог. Воля Божа полягає в тому, щоб “Любити Господа Бога твого всім серцем твоїм і всією душею своєю, і всім своїм розумом, і любити ближнього твого, як самого себе” (Мф.22:36-40).

І Махатма Ганді, і Л. М. Толстой присвятили своє життя служінню Богові і практичному втіленню в життя морального вчення Ісуса Христа. Так, у Нагірній проповіді заповідь “не противитися злumu” (Мф.5 : 39) стала дороговказною зіркою життєвого служіння людству Двох Великих Геніїв.

“Вам сказано, око за око, а я вам кажу, що не противитися злу” – ці слова з Нагірної проповіді лягли в основу терміна “ненасильства”, який за життя проповідували Лев Толстой і Махатма Ганді. Як зазначає А. Масалова [1], ідея пасивного опору злу об’єднала двох великих філософів і миротворців, і, хоча вони жодного разу в житті не побачилися, їхнє листування тривало кілька років, аж до смерті Толстого в 1910 році.

Юрист (за освітою), ідеолог індійського національно-визвольного руху, Мохандас Ганді отримав початкову освіту в Індії, пізніше вивчав право в Великобританії. Роботи юристом в Індії він не знайшов. Працюючи юристом в Південній Африці, вступив у боротьбу за права тамтешньої громади індійців. Саме тут він вперше застосував як засіб боротьби ненасильницький опір. У 1914 році Мохандас Ганді повернувся до Індії, де активно включився в рух за досягнення незалежності країни від Великобританії. Але перша “війна”, яку повів Ганді в Індії, була війна за права касты недоторканих. Ганді почав із того, що дав недоторканим інше ім’я, Harijans – діти Бога. Він почав загальнонаціональну кампанію на користь недоторканих, від Гімалаїв до Цейлону. Він проповідував: “Усі ми одне ціле. Коли Ви завдаєте страждання іншим, Ви приносите страждання собі. Коли Ви послабляєте інших, Ви послабляєте себе, послабляєте всю націю”.

Часом Ганді відмовлявся входити в індуїстські храми, чиї ворота століттями були замкнені для індусів нижчої касты. “Тут немає Бога”, – говорив він натовпу, що збирався його послухати. Поступово храми один за одним стали відкривати ворота всім. Ганді збирав для недоторканих гроші. Він особисто був на залізничній станції і збирав гроші й коштовності для недоторканих, завжди подорожував у третьому, найнижчому класі залізниці разом із бідними індусами.

У 1915 році індійський письменник Рабіндранат Тагор вперше застосував по відношенню до Ганді титул “Махатма” – “велика душа”. Сам Ганді цього титулу не прийняв, вважаючи себе негідним його. Організована ним ненасильницька боротьба за незалежність від англійців

отримала назву “сатьяграхи” (буквальний переклад з санскриту – “завзятість в істині”) і полягала в таких основних формах: 1) неспівпраця (відмова від титулів, подарованих англійцями; бойкот урядових навчальних закладів; організації мирних демонстрацій); 2) громадянська непокоря (особисті та колективні голодування; страйкування; відмова від купівлі англійських товарів та сплати податків).

“Мохандас Ганді – один із найшановніших мислителів і гуру в історії, щотижня один день проводив у тиші. Зазвичай по понеділках він не говорив, і до нього ніхто не звертався. Він використовував цей час, щоб розмірковувати, читати і прислухатися до свого розуму. За допомогою мовчазної роботи, медитації і вправ він прагнув сконцентруватися на своїх думках” [2].

Знайомство Ганді з філософією Толстого почалося з прочитання Махатмою книги російського письменника і мислителя. У своїй автобіографії Ганді розповідає про той вплив, який справив на нього Лев Толстой, про те, що читання першого твору Толстого, який потрапив йому до рук, його “потрясло” настільки, що всі інші книги здалися йому “нікчемними в порівнянні з незалежністю думки, глибокою моральністю і щирістю Толстого”. Пізніше він говорив: “Три сучасники справили на мене сильний вплив: Райчандбай своїм безпосереднім спілкуванням зі мною, Толстой своєю книгою “Царство божие внутри вас” і Рескін своєю книгою “У последней черты”. Щодо основних положень книги Джона Раскіна “У последней черты” Махатма Ганді зазначав, що вони “... зводяться, як я зрозумів, до наступного: 1) Благо окремої людини у блазі всіх; 2) Робота гориста має однакову цінність з роботою перукаря, оскільки у всіх однакове право заробляти працею собі на прожиток; 3) Жити варто тільки трудовим життям, яким є життя хлібороба чи ремісника. Перший з цих принципів я знав. Другий я усвідомлював невиразно. До третього сам не додумався. Книга Рескіна зробила для мене ясным, як день, що другий і третій принципи укладені в першому. Я піднявся на світанку, готовий до здійснення для себе цих принципів” [3].

В одному з листів Толстой у 1910 році писав Ганді: “... ваша діяльність в Трансваалі, як нам здається на кінці світу, є справою центральною, найважливішою з усіх справ, які робляться тепер у світі, і участь у якій неминуче візьмуть не тільки народи християнського, але всякого світу”. І справді, ідеї двох людей, що живуть в різних кінцях світу різним життям, раптом виявилися дивно схожими. Толстой, який більшу частину життя вів абсолютно міщанський спосіб життя (і примудрився програти навіть графський будинок в Ясній поляні, після чого вся сім'я, в якій було 12 дітей, була змушена перебраться в маленький флігель), після 50 років зрозумів, що основне питання життя одне: “У чому сенс життя?”. Це був для нього болісний період: все, що було раніше, втратило

значення. І з цього моменту почалися духовні пошуки письменника, який перероджувався як філософ, мислитель. Він звертається до релігії – християнства, намагається самотійно усвідомити Біблію. У своїх роботах він говорить, що головне, на його думку, в християнстві – це заповідь любові. Він зіставляє Старий і Новий завіти, і говорить про те, що основний моральний закон Старого завіту – це “око за око, зуб за зуб”. Основна відмінність Нового завіту в тому, що в ньому Христос вперше закликав людей до загальної любові, там вперше була сформульована заповідь любові, і в творах Толстого дуже часто цитуються слова з Нагірної проповіді: “Вам сказано, око за око, а я вам кажу, що не противитися злу”. І якщо закон любові, вважає Толстой, це основний сенс, основний зміст Святого писання, то що протилежно цьому, що заважає людині жити за законом любові? І Толстой дає відповідь: насильство. У цей момент народжується теорія Толстого, яку він назвав “непротівлення злу насильством”. Махатма Ганді, на іншому кінці світу, борючись з расовою дискримінацією, також формулює закон ненасильства.

У своїх спогадах Махатма Ганді зазначав, що сорок років тому, коли я переживав важкий напад скептицизму і сумнівів, я прочитав книгу Толстого “Царство божие внутри вас”, і вона справила на мене глибоке враження. У той час я був поборником насильства. Книга Толстого виликувала мене від скептицизму і зробила переконаним прихильником ахімси. Найбільше мене вразило в Толстому те, що він підкріплював свою проповідь справами і йшов на будь-які жертви заради істини. Дивно, в якій простоті і скромності жив Толстой! Народжений і вихований в розкоші і комфорті багатой аристократичної сім’ї, щедро обсіпаний земними благами, які тільки можна побажати, відвернувся від них в розквіті років і вони ніколи більше його не приваблювали. Він був найчеснішою людиною свого часу. Все його життя – постійний пошук, безперервне прагнення знайти правду і втілити її в життя. Толстой ніколи не намагався приховати правду, прикрасити її; не боячись ні духовної, ні світської влади, він показав світу вселенську правду, беззастережну й безкомпромісну.

Він був найбільшим поборником ненасильства нашого часу. Ніхто на Заході, ні до нього, ні після, не писав про ненасильство так багато і наполегливо, з такою проникливістю і прозорливістю. Більше того, видатний внесок Толстого в розвиток ідеї ненасильства здатний засоромити нинішнє вузьке і спотворене тлумачення її у нас на батьківщині прихильниками ахімси. Незважаючи на те, що Індія гордо заявляє про своє право вважатися *karmabhumi* – країною, що здійснила ахімсу, незважаючи на чудові відкриття в цій області наших древніх мудреців, те, що нині у нас іменується ахімсі, схоже на пародію. Істинна ахімса повинна означати повну свободу від злої волі, гніву й ненависті і безмежну любов до всього суцього.

Являючи своїм життям зразок істинної найвищої ахімси, Л. Толстой з його величезною, як океан, любов'ю до людей служить нам маяком і невичерпним джерелом натхнення [1].

Ганді першим вводить в культуру слово “ненасильство”. На санскриті “Хімс” – це насильство. Ганді додає частинку “а” – заперечення, і створює термін – ахімса, “ненасильство”. Цей термін у всіх європейських мовах є просто запозиченням поняття Ганді “ахімса” – ненасильство. Англійське “*nonviolence*” – теж ненасильство походить від “*non*” (не) і “*Violence*” (насильство).

У 1909 році, під час навчання в Лондоні, Ганді вперше пише Толстому: “Мені випало щастя вивчати ваші писання, що справили глибоке враження на мій світогляд (...) Я знаю, що ті, хто шанує вас і намагається слідувати Вам, не мають права забирати Ваш час і, наскільки можуть, повинні утримуватися чим-небудь утрудняти Вас. І все ж я, абсолютно невідома Вам людина, наважуюся звернутися до Вас з цим листом заради істини та з метою почути Ваш пораду стосовно тих питань, вирішення яких Ви зробили завданням Вашого життя”.

Отримавши доброзичливу відповідь від Толстого, майже через півроку Ганді пише йому другий лист: “Ви, ймовірно, пригадаєте мою переписку з Вами, коли я тимчасово був у Лондоні. Як Ваш скромний послідовник, посилаю вам при сем книжку, написану мною. Це мій власний переклад з мови гуджараті. Цікаво, що уряд Індії конфіскував книгу цією мовою. Тому я поспішив з опублікуванням перекладу. Мені не хотілося б турбувати Вас, але, якщо дозволить Ваше здоров'я і якщо Ви знайдете час переглянути книжечку, зайве говорити, що Ваша критика цього твору буде для мене найвищою мірою цінною”. Другий лист від Ганді і прочитання його твору показує Толстому, як близькі їхні ідеї. Він пише про це в листі своєму другові Володимирі Чорткову: “Зараз і вчора ввечері читав надіслану мені з листом книгу (одну раніше, іншу після) одного індуського мислителя і борця проти англійського панування Gandhi, що бореться за допомогою Passive Resistance. Дуже він близька нам, мені людина. Він читав мої писання, переклав індуською мовою мій лист індусу, його ж книга Indian Home Rule індуською мовою була заборонена британським урядом. Він просить моєї думки про його книгу. Мені хочеться детально написати йому. Перекладете ви мій такий лист?” Другий лист від Толстого Ганді отримав за кілька днів до смерті російського письменника і не встиг на нього відповісти. Тим не менш, другий лист Толстого найбільш емоційний, у ньому відчувається відкритість, зародження дружби. Толстой розмірковує про ідею ненасильства через призму християнства – в цьому він залишається виключно російським філософом, який вважав, що, звичайно ж, процес боротьби зі злом шляхом непротивлення почнеться в Росії. “Чим довше я

живу, і особливо тепер, коли жваво відчуваю близькість смерті, мені хочеться сказати іншим те, що я так особливо жваво відчуваю і що, на мою думку, має величезну важливість, а саме про те, що називається непротивленням, але, що в сутності є не що інше, як вчення кохання, не перекручене помилковими тлумаченнями. Те, що є любов, тобто прагнення душ людських до єднання, і якою з цього прагнення діяльність є вищим і єдиним законом життя людського, це в глибині душі відчуває і знає кожна людина (як це ми ясніше бачимо на дітях), знає, поки вона не заплутана помилковими вченнями світу. (...) Думаю, що він ясніше всього був висловлений Христом, який навіть прямо сказав, що в цьому одному весь закон і пророки. Але мало цього, передбачаючи те збочення, якому піддається і може піддатися цей закон, він прямо вказав на ту небезпеку збочення його, яка властива людям, що живуть мирськими інтересами, а саме ту, щоб дозволяти собі захист цих інтересів силою, тобто, як він сказав, ударами відповідати на удари, силою віднімати тому присвоєні предмети і т.п. Він знає, як не може не знати цього кожна розумна людина, що вживання насильства несумісне з любов'ю як з основним законом життя, що, як скоро допускається насильство, в яких би то не було випадках, визнається недостатність закону любові, і тому заперечується сам закон". Толстой у своєму листі пише про те, що кожен християнин у всьому світі відчуває це нерозв'язне внутрішнє протиріччя: "Протиріччя цього все росло разом з розвитком людей християнського світу і останнім часом дійшло до останнього ступеня. Питання тепер стоїть, очевидно, так: одне з двох: або визнати те, що ми не визнаємо ніякого релігійно-морального вчення і керуємося в улаштуванні нашого життя однією владою сильного, або те, що всі наші, що збираються насильством, податі, судові та поліцейські установи і, головне, війська – повинні бути знищені". На цьому їх листування обривається, але у своїх численних роботах, написаних після смерті Толстого, Ганді не раз посилається на "російського титана" як на "найвищий моральний авторитет". XX і XXI століття, одні з найжорстокіших у світовій історії, і досі протиставляють насильство Двом Великим Людям, які своєю діяльністю, своїм життям зуміли перетворити на принцип практичного життя досить абстрактний, культурний принцип ненасильства.

Важливість вчення Геніїв теорії не протидії злу насильством – Л. Н. Толстого і Махатма Ганді – є неоціненним багатством, яке може спасти людство при розумному використанні і мирному морально-етичному співіснуванні суспільства на Землі.

Використана література:

1. *Массалова А.* Точка зрення. Махатма Ганди и Лев Толстой: история переписки: [Электронный ресурс]. – VEGjournal.ru (2012). – Режим доступа: <http://vegjournal.ru/filosofiya/tochka-zreniya/586-makhatma-gandi-i-lev-tolstoy-istoriya-perepiski.html>

2. Альбрехт Карл. Практический интеллект. Наука о здоровом смысле. – М.: “Бизнес Психологи”, 2011. – С. 161.
3. Мохандас Ганди. Моя жизнь. – М.: “Издательство Восточной литературы”, 1959. – С. 264.
4. Махатма Ганди. Моя жизнь / переводчики А. Вязьмина, Е. Панфилов, Ростислав Ульяновский. – С-Пб.: Азбука-Аттикус / Азбука / Азбука-классика, 2011. – 480 с.
5. Махатма Ганди. Революция без насилия / переводчики А. Вязьмина, О. Мартышин, Е. Панфилов, Вл. Рынкевич. – М.: Изд-во: Алгоритм, 2012. – 480 с.

КОНДРАК ЕЛИАС АРИФ. Жизненная сила теории Махатма Ганди и Л. Н. Толстого о непротивлении злу насилия.

Рассматриваются действенность, жизненная сила и важность для современного общества теории “непротивления злу насилем” Л. Н. Толстого и Махатма Ганди. Анализируется влияние философии “всеохватывающей любви и непротивления злу насилем” Л. Н. Толстого на формирование взглядов и характера Махатма Ганди.

Ключевые слова: мораль, этика, “непротивления злу насилем”, современное общество.

KONDRAK ELIAS ARIF. Life-breath theory of Mahatma Gandhi and L. N. Tolstoy about to the non-resistance to evilby force.

The effectiveness, vitality and importance to modern society of Leo Tolstoy’s and Mahatma Gandhi’s theory of “non-resistance to evilby force” are considered. The influence of the Leo Tolstoy’s philosophy of “all-embracing love and non-resistance to evilby force” on the formation of attitudes and character of Mahatma Gandhi are analyzed.

Keywords: morality, ethics, “non-resistance to evil by force”, modern society.

УДК 378:37.013

**Корзун В. В., Ревуцька С. О.
Київський університет імені Бориса Грінченка**

ПЛАНУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ В ІНДИВІДУАЛЬНИХ КЛАСАХ ВИЩИХ МИСТЕЦЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті розглядаються проблеми сучасної підготовки вчителів музики; акцентується важливість ретельного планування навчального процесу. Особливо відзначена роль викладача у навчальному процесі в аспекті комплексного розвитку особистості майбутнього педагога-музиканта.

Ключові слова: планування педагогічного процесу, індивідуальні особливості студентів, виконавська майстерність.

Процеси гуманізації, демократизації суспільства спричиняють необхідність якісно нового рівня професійної підготовки майбутнього вчителя музики.

У навчальному процесі на сьогоднішній день постають проблеми реалізації нових вимог до змісту навчання студентів вищих навчальних закладів. Це органічно входить у систему фахової підготовки